

Sygn. akt II CSK 430/10

POSTANOWIENIE

Dnia 15 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z wniosku E. K.
przy uczestnictwie J. K. – K.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 kwietnia 2011 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 11 marca 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 24 września 2004 r. dokonał podziału majątku wspólnego wnioskodawcy E. K. i uczestniczki postępowania J. K.-K. o łącznej wartości 934.523,52 zł w następujący sposób. Nieruchomość niezabudowaną o powierzchni 0,4891 ha, położoną w B., dla której Sąd Rejonowy w K. prowadzi księgę wieczystą nr Kw [...], podzielił na trzy działki: nr 245/175 o powierzchni 2107 m², nr 245/174 o powierzchni 2108 m² oraz nr 245/173 o powierzchni 682 m², i pierwszą z tych działek przyznał na wyłączną własność wnioskodawcy, drugą – uczestniczce postępowania, a trzecią im obojgu na współwłasność w udziałach po ½ części. Nieruchomość rolną o powierzchni 83,8877 ha, niezabudowaną, położoną w M., dla której Sąd Rejonowy w S. prowadzi księgę wieczystą nr Kw [...], podzielił na cztery działki: nr 184/17 o powierzchni 2,5783 ha, nr 184/18 o powierzchni 2,9888 ha, nr 187/10 o powierzchni 39,3557 ha oraz nr 187/11 o powierzchni 38,9592 ha, z których drugą i czwartą przyznał na wyłączną własność wnioskodawcy, a pierwszą i trzecią uczestniczce postępowania. Pozostałe składniki majątku wspólnego, tj. szczegółowo opisane ruchomości i wierzytelności przyznał na wyłączną własność wnioskodawcy oraz uczestniczce postępowania w ten sposób, że łączna wartość majątku przypadającego wnioskodawcy wyniosła 532.599,88 zł, a uczestniczce postępowania – 401.923,64 zł. Dokonał rozliczenia pożytków pobranych przez wnioskodawcę z majątku wspólnego, nakładów z majątku wspólnego na majątek odrębny uczestniczki postępowania oraz nakładów z majątków odrębnych na majątek wspólny i ustalił, że uczestniczka postępowania dokonała spłaty wspólnego długu w kwocie 229.756 zł, przy czym na wnioskodawcę przeszła wierzytelność w kwocie 229.756,07 zł wynikająca z nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w K. z dnia 23 maja 2007 r., zasądzającego należność z tytułu dokonanej spłaty. W rezultacie zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki postępowania kwotę 223.101 zł tytułem dopłaty płatną w terminie miesiąca od dnia uprawomocnienia się orzeczenia z ustawowymi odsetkami w przypadku opóźnienia w płatności i kwotę 12.750 zł odszkodowania. Umorzył postępowanie w zakresie cofniętych wniosków o rozliczenie nakładów i wydatków,

oddalił wnioski o rozliczenie nakładów i pożytków w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy w K., po rozpoznaniu apelacji obu stron, postanowieniem z dnia 11 marca 2010 r. zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że: całą nieruchomości położoną w B. przyznał na wyłączną własność uczestnicze postępowania; nakazał wnioskodawcy wydanie uczestnicze działek nr 184/17 i 187/10 w określonym terminie; łączną wartość majątku przypadającego wnioskodawcy ustalił na kwotę 440.068,38 zł, a uczestnicze – na kwotę 494.455,14 zł; ustalił, że wartość nakładów z majątku wspólnego na majątek odrębny uczestniczki wyniosła 9.739,45 zł (zamiast 15.330,37 zł), wartość nakładów z majątku odrębnego wnioskodawcy na majątek wspólny - 258.026,93 zł (a nie 216.454,94 zł), zaś wartość pobranych przez wnioskodawcę pożytków z majątku wspólnego – 403.483,48 zł (zamiast 316.354,92 zł); uchylił orzeczenie w części ustalającej, że na wnioskodawcę przeszła wierzytelność wynikająca z nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w K. z dnia 27 maja 2007 r.; zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy kwoty: 27.193,38 zł tytułem dopłaty, 4.869,72 zł tytułem rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty oraz 129.013,46 zł z tytułu nakładów z majątku osobistego wnioskodawcy na majątek wspólny; zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki 600 zł z tytułu nakładów z jej majątku osobistego na majątek wspólny, 114.492,48 zł tytułem spłaty wspólnego długu oraz 201.741,74 zł z tytułu pobranych przez wnioskodawcę pożytków z majątku wspólnego; oddalił obie apelacje w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania.

Odnosząc się do apelacji wnioskodawcy, Sąd Okręgowy nie uwzględnił podniesionego w niej zarzutu kwestionującego ustalenie, że wnioskodawca i uczestniczka mają równe udziały w majątku wspólnym. Podzielił również stanowisko Sądu pierwszej instancji, że podział fizyczny gospodarstwa rolnego położonego w M. nie jest sprzeczny z zasadami prawidłowej gospodarki. Stwierdził przy tym, że oceny tej nie podważa fakt, iż dotychczas jedynie wnioskodawca zajmował się tym gospodarstwem, a uczestniczka postępowania nie ma kwalifikacji rolniczych. Podkreślił, że wnioskodawca utrzymywał gospodarstwo jedynie w stanie

umożliwiający pozyskanie dopłat unijnych, zaś w wyniku jego podziału powstaną dwa odrębne gospodarstwa rolne zdolne do samodzielnej produkcji towarowej.

Sąd Okręgowy wskazał, że w postępowaniu o podział majątku wspólnego sąd rozstrzyga tylko o długach związanych z tym majątkiem i ciążących w czasie trwania wspólności na obojgu małżonkach, które zostały spłacone przez jednego z małżonków z własnych środków po ustaniu wspólności majątkowej a przed dokonaniem podziału majątku wspólnego. W związku z powyższym uznał, że wnioskodawca jest zobowiązany zapłacić uczestniczce połowę sumy długu spłaconego przez nią - po ustaniu wspólności majątkowej - z tytułu poręczenia udzielonego przez oboje małżonków w czasie trwania tej wspólności, z uwzględnieniem spłaty dokonanej przez wnioskodawcę (771,04 zł).

Podzielając stanowisko wnioskodawcy, wiążące uprawnienie do otrzymanych przez niego dopłat unijnych z faktem posiadania gospodarstwa rolnego, Sąd Okręgowy uznał, że winien on zrekompensować uczestniczce stratę wynikającą z niemożności uzyskania tych dopłat. Skoro bowiem gospodarstwem tym władał wyłącznie wnioskodawca, uczestniczka została pozbawiona uprawnienia do tych dopłat.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c. wnioskodawca podniósł zarzuty naruszenia: art. 53 § 2 k.c. w związku z art. 32 § 1 i 2, art. 31 i art. 42 k.r.o. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691) przez ich błędną wykładnię, art. 33 pkt 6 w związku z art. 32 § 1 i 2, art. 31 i art. 42 k.r.o. oraz art. 43 § 1 w związku z art. 43 § 2 k.r.o. w brzmieniu sprzed wzmiankowanej nowelizacji przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, art. 376 § 1 i 2 k.c. oraz art. 213 w związku z art. 214 § 1, art. 5 i art. 211 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, a także mogące mieć wpływ na wynik sprawy naruszenie art. 567 § 1 w związku z art. 567 § 3 oraz art. 688 i art. 618 § 1 k.p.c.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne wnioskodawca wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy przypomnieć, że - stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. – Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, przy czym w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Z unormowania powyższego wynika jednoznacznie, że granice skargi kasacyjnej wyznaczają podstawy kasacyjne oraz zakres zaskarżenia skargą.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca wskazał, że zaskarża wyrok Sądu Okręgowego w części obejmującej rozstrzygnięcia zawarte w pkt I ppkt 1-4 i 7-9. Z tak oznaczonym zakresem zaskarżenia powiązał wniosek o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zakreślając w ten sposób granice rozpoznania skargi kasacyjnej wnioskodawca podniósł jednak zarzuty dotyczące rozstrzygnięć obejmujących ustalenie równych udziałów majątku wspólnym oraz sposobu podziału - wchodzącego w skład tego majątku - gospodarstwa rolnego położonego w M. Tymczasem kwestie te zostały objęte rozstrzygnięciem zawartym w pkt II zaskarżonego wyroku, oddalającym częściowo apelację wnioskodawcy. Zarzuty naruszenie przez Sąd drugiej instancji art. 213 § 1 w związku z art. 214 § 1, art. 5 i art. 211 k.c. oraz art. 43 § 1 w związku z art. 43 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 19 stycznia 2005 r., przy pomocy których skarżący usiłował podważyć zasadność podziału gospodarstwa rolnego oraz dokonanie podziału majątku wspólnego w oparciu o zasadę równych udziałów, nie mogły więc zostać poddane kontroli kasacyjnej z uwagi na brak ich właściwego skorelowania z zakresem zaskarżenia.

Przechodząc do oceny pozostałych zarzutów stwierdzić należy, że nie zasługiwały one na uwzględnienie.

W orzecznictwie przyjmuje się, że podział majątku wspólnego obejmuje w zasadzie jedynie aktywa, natomiast pasywa pozostają poza jego zakresem (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z 18 sierpnia 1959 r., I CR 547/58, OSNCK 1959, nr 2, poz. 59 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 9 września 1976 r., III CRN 83/76, OSPiKA 1977, z. 9, poz. 157 i z dnia 21 stycznia 2010 r., I CSK 205/09, niepubl.). Długów zaciągniętych przez oboje małżonków zasadniczo więc nie można rozliczać przy podziale majątku wspólnego, gdyż mimo takiego podziału dług nadal się utrzymuje. W powołanym postanowieniu z dnia 9 września 1976 r., III

CRN 83/76, Sąd Najwyższy wyraził jednak pogląd, podzielany przez skład orzekający, że stosując odpowiednio art. 686 k.p.c. do postępowania o podział majątku wspólnego, sąd rozstrzyga w tym postępowaniu – i to ze skutkami wynikającymi z dyspozycji art. 618 § 3 k.p.c. w związku z art. 688 i art. 567 § 3 k.p.c. - tylko o takich długach związanych z majątkiem wspólnym i ciężących w czasie trwania wspólności na obojgu małżonkach jako podmiotach wspólności majątkowej małżeńskiej, które zostały spłacone przez jednego z małżonków z własnych środków po ustaniu wspólności majątkowej a przed dokonaniem podziału majątku wspólnego.

Sąd Okręgowy, nawiązując do powyższego poglądu, prawidłowo zatem uznał, że rozliczeniu w niniejszym postępowaniu podlega dług spłacony – po ustaniu wspólności majątkowej - przez uczestniczkę postępowania z tytułu poręczenia udzielonego za jej zgodą przez wnioskodawcę w czasie trwania tej wspólności. Trafnie też uznał, że rozliczenie to może być dokonane bez udziału w postępowaniu o podział majątku wspólnego dłużnika głównego (J. D.) oraz trzeciego poręczyciela (T. D.), którzy nie mają interesu prawnego do występowania w tym postępowaniu w charakterze uczestników postępowania (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1973 r., III CZP 65/73 (OSNCP 1974 r., nr 10, poz. 164).

Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżącego, Sąd Okręgowy nie dokonał rozliczeń regresowych pomiędzy wszystkimi poręczycielami zobowiązania wynikającego z umowy pożyczki zawartej w dniu 15 listopada 2000 r. przez J. D. z W. S., lecz orzekł jedynie o rozliczeniu z tego tytułu między wnioskodawcą i uczestniczką postępowania przyjmując, że podstawę do tego stanowi art. 376 § 1 i 2 k.c. Konstatację tę - w świetle dokonanego ustalenia niewypłacalności dłużnika głównego oraz trzeciego poręczyciela - trzeba uznać za uzasadnioną. Zarzuty naruszenia art. 567 § 1 w związku z art. 567 § 3 oraz art. 688 i art. 618 § 1 k.p.c., a także art. 376 § 1 i 2 k.c., oparte na odmiennym założeniu, okazały się więc chybione.

Zamierzonego skutku nie mogły wreszcie wyrzeć zarzuty zmierzające do podważenia zasadności objęcia zaskarżonym postanowieniem płatności bezpośrednich (dopłat unijnych), uzyskanych przez wnioskodawcę po ustaniu

wspólności majątkowej, w związku z utrzymywaniem gospodarstwa rolnego położonego w M. w dobrej kulturze rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia wskazał, że płatności te należą się osobie, która jest faktycznym posiadaczem gruntu, niezależnie od tytułu prawnego. Tym samym więc uznał, że wypłacone za ten okres dopłaty przypadają wnioskodawcy, w którego posiadaniu znajdowało się przedmiotowe gospodarstwo rolne. Przyjął jednak, że z osiągniętych w ten sposób korzyści wnioskodawca zobowiązany jest rozliczyć się z uczestniczką postępowania, która - partycypując w nakładach niezbędnych do utrzymania gospodarstwa rolnego w stanie warunkującym uzyskanie dopłat - doznała uszczerbku majątkowego podlegającego wyrównaniu.

W istocie zatem Sąd Okręgowy zasądzoną z tego tytułu od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki kwotę 201.704,74 zł potraktował jako świadczenie odszkodowawcze. Do skutecznego podważenia takiej oceny nie są wystarczające podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia art. 53 § 2 k.c., art. 32 § 1 i 2, art. 31, art. 33 pkt 6 i art. 42 k.r.o. (w pierwotnym brzmieniu) przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Słuszności tych zarzutów skarżący upatrywał bowiem w wadliwym uznaniu, że dopłaty unijne stanowią pożytek cywilny z nieruchomości rolnej podlegający rozliczeniu w ramach podziału majątku wspólnego.

Na marginesie wypada zauważyć, że powołane przez skarżącego przepisy nie precyzują, czy płatności bezpośrednio do gruntów rolnych mogą być uznane za pożytki cywilne. Dokonanie w tym zakresie właściwej oceny wymaga analizy przepisów prawnych stanowiących podstawę wypłaty tych świadczeń i określających ich charakter, których skarżący - konstruując rozważane zarzuty - nie powołał.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.